

Л.В. Помиткіна
доктор психологічних наук, професор
(Національний авіаційний університет, Україна)

Критичне мислення фахівців-авіаторів як фактор високої компетенції у прийнятті рішень щодо безпеки авіаційного транспорту

У статті поданий теоретичний аналіз проблеми необхідності розвитку критичного мислення у майбутніх фахівців-авіаторів; критичне мислення розглядається як кваліфіковане, відповідальне мислення, що виносить правильні судження, тому що засноване на певних критеріях, постійно самовдосконалюється та враховує контекст обставин, що склалися; визначено основні його характеристики: усвідомленість, самостійність, рефлексивність (самоаналіз), цілеспрямованість, обґрунтованість, контрольованість, самоорганізованість тощо; підтверджено, що проаналізований вид мислення є фактором високої компетенції у прийнятті рішень щодо безпеки авіаційного транспорту.

Стрімкий розвиток інформаційних та індустріальних технологій посилює вимоги до професійної компетенції фахівців у різних галузях народного й приватного господарства, і, зокрема, до спеціалістів, робота яких пов'язана з екстремальними ситуаціями. З огляду на це, розвиток важливих професійних якостей (ПВЯ) фахівців авіаційної галузі у процесі професійної підготовки має відповідати високим вимогам сьогодення.

Як відомо, людський фактор в авіації завжди був предметом досліджень науковців і практиків. Однак на сьогодні недостатньо формувати основні ПВЯ авіаційних спеціалістів, а необхідно постійно тренувати рефлексію для глибокого усвідомлення набутих здібностей, навичок і досвіду. На наш погляд, такою якістю є критичне мислення особистості.

Вчені й практики (Брунер Дж., Касьянов В.О., Лопатюк О.В., Маклаков Г.Ю., Олійник Т. О., Пономаренко В.А., Соріна Г. В., Epstein S., Lirpan M., Rasini R., Sharp A.M. та ін.) однозначно визначають необхідність високого рівня мислення у фахівців, які працюють в особливих, екстремальних та субекстремальних професіях [2, 3, 5]. Отже, професійна підготовка студентів-авіадеспетчерів має ґрунтуватися на дисциплінах, які дають тренування у вирішенні нестандартних завдань.

Критичне мислення вчені визначають як кваліфіковане, відповідальне мислення, що виносить правильні судження, тому що засноване на певних критеріях, постійно самовдосконалюється та враховує контекст обставин, що склалися. На сьогодні, це саме наукове мислення, яке постійно самовдосконалюється, забезпечує науково-технічний та суспільний прогрес.

Ми можемо спостерігати, що критичне мислення зараз є достатньо модним трендом в освіті. Про те, його розвиток має бути одним з наскрізних завдань навчально-виховного процесу. Однак, критичне мислення – це складне й багаторівневе явище, про що свідчить різноманітність думок щодо визначення цього поняття.

Так, до основних характеристик критичного мислення відносять: усвідомленість, самостійність, рефлексивність (самоаналіз), цілеспрямованість, обґрунтованість, контрольованість, самоорганізованість тощо. Основною системоутвірною властивістю визначають усвідомленість, оскільки найсуттєвішою рисою критичного мислення є глибоке переосмислення власних розумових дій та пильна увага до них.

У науковій літературі так характеризують критично мислячу людину: інтелектуально незалежна; чесна або конгруентна сама з собою; нею неможливо маніпулювати; їй притаманні такі здібності: перемагати сумніви, ставити правильні запитання, шукати і бачити зв'язки між явищами і вчинками інших людей, вибудовувати судження на доказах, приймати самостійні необхідні рішення.

Тому, критичне мислення – це, перш за все, процес прийняття рішень. Впродовж одного дня ми приймаємо їх десятки і, навіть, сотні. Навчитися критичному мисленню можна, це, перш за все, привчитися задавати багато питань і самостійно шукати на них відповіді, оскільки запитання стимулюють критичне мислення.

Зокрема, сучасна дослідниця Лопатюк О.В. на теоретичному рівні дослідила значення критичного мислення для майбутніх авіадиспетчерів: виділила етапи розвитку, визначила комплекс чинників, необхідних для того, щоб мислення фахівця стало усвідомленим, самостійним, рефлексивним, цілеспрямованим процесом. Вона наголошує, що критичність мислення, яке супроводжує професіонала в умовах ризику та підвищеної відповідальності, повинно стати структурним елементом професійної рефлексії людини, яка контролює повітряний рух. О.В. Лопатюк визначає, що критичне мислення авіаційного диспетчера – це вміння активно, творчо, індивідуально сприймати інформацію, оптимально застосовувати потрібний вид розумової діяльності, різносторонньо аналізувати отриману інформацію, обов'язково мати особисту, незалежну думку та вміти професійно й коректно її відстоювати, а також використовувати здобуті знання, уміння й навички на практиці [1].

Таким чином, аналіз наукової літератури показав, що критичне, як особливий тип мислення, потрібне для вирішення неординарних практичних завдань. Коли перед фахівцями постають реальні проблеми, які неможливо вирішити за допомогою наданих знань та вмінь, тоді вони залучають основні форми й процедури власного критичного мислення. Ця якість набувається під час розв'язування проблемних задач, формулювання узагальнень, ймовірнісної оцінки та ухвалення рішень [4]. Отже, критичне мислення вважаємо фактором високої компетенції у прийнятті рішень авіаційних працівників щодо безпеки авіаційного транспорту.

Список літератури

1. Лопатюк О.В. Розвиток критичного мислення майбутніх авіадиспетчерів управління повітряним рухом у фаховій підготовці. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 64, 2018. – С.1-4.
2. Касьянов В.А. Ентропийная парадигма в теории активных систем. Субъективный анализ [Текст] / В.А.Касьянов. – Ч.2.– К.: НАУ, 2016.– 661 с.

3. Маклаков Г.Ю. Метод комплексной оценки психофизиологических параметров человека в системе комплексной реабилитации профилактики нарушений психоэмоционального состояния при его деятельности в экстремальных условиях / Матеріали X міжнародної науково-технічної конференції «АВІА-2011». – Т. 4. – К.: НАУ, 2011. – С. 36.16-36.19.

4. L. Pomytkina, A. Gudmanian, O. Kovtun, S. Yahodzinskyi (2020). Personal choice: strategic life decision-making and conscience, E3S Web of Conferences, Vol.164, 10021

<https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016410021>

5. O. Khokhlina, L. Pomytkina, O. Lych, S. Gorbenko, A. Kazak (2020). Psychological determinacy of communication styles of aviation industry students. IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering 918 012175 IOP Publishing doi:10.1088/1757-899X/918/1/012175

<https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/918/1/012175/pdf>